

Katarzyna Malinowska-Woźniak*

**GRANICE PODMIOTOWE ZAPISU NA SĄD POLUBOWNY
ZAWARTEGO W UMOWIE, KTÓREJ STRONĄ JEST
OSOLOWA SPÓŁKA HANDLOWA¹**

Streszczenie

W praktyce spółek prawa handlowego poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego może nastąpić w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, na podstawie umowy stron, w której wskazany zostanie przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć. Po drugie, wiążący spółkę oraz jej wspólników zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki może zostać zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej. Zagadnienie statutowej klauzuli arbitrażowej poddano szczegółowej analizie w licznych opracowaniach naukowych. Wątpliwości interpretacyjne pojawiają się jednak również na tle zakresu podmiotowego oraz przedmiotowego zapisu na sąd polubowny zawieranego w umowie, której stroną jest spółka. W niniejszym opracowaniu podjęto zatem próbę analizy przypadków, w których zakres podmiotowy skutków zapisu na sąd polubowny ulega rozszerzeniu, a w szczególności spróbowano odpowiedzieć na pytanie, czy zapis zawarty w umowie, której stroną jest spółka osobowa, ulega rozszerzeniu na wspólników tej spółki, ponoszących odpowiedzialność za zobowiązania spółki.

Słowa kluczowe: zapis na sąd polubowny, spółka handlowa, umowa spółki, następca prawny

* dr Katarzyna Malinowska-Woźniak, Katedra Prawa Cywilnego i Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego; adres e-mail: katarzyna.malinowska-wozniak@usz.edu.pl

¹ Niektóre zagadnienia poruszone w niniejszym opracowaniu stanowiły przedmiot wystąpienia na konferencji „Współczesne oblicze arbitrażu i mediacji. Teoria i praktyka”, Szczecin, 1 grudnia 2015 roku.

Wstęp

Zgodnie z art. 1157 kodeksu postępowania cywilnego², jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe – mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty. Wskazany przepis określa tzw. zdatność arbitrażową sporów. Z uwagi na ogólny charakter przywołanej regulacji problematyczne okazuje się rozstrzygnięcie, czy konkretny spór takową zdolność posiada³.

W praktyce spółek prawa handlowego poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego występuje w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, może to nastąpić na podstawie umowy stron, w której wskazany zostanie przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wynikać (art. 1161 § 1 k.p.c.). Po drugie, wiążący spółkę oraz jej wspólników zapis na sąd polubowny dotyczący sporów ze stosunku spółki może zostać zamieszczony w umowie (statucie) spółki handlowej (art. 1163 § 1 k.p.c.).

W literaturze nie ma zgodności co do charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny. Wykształciły się w tym zakresie cztery stanowiska⁴. Zgodnie z pierwszym z nich zapis ten traktować należy jako umowę materialnoprawną zawieraną poza procesem, bowiem nie dotyczy ona konkretnego postępowania sądowego oraz zawierana jest pomiędzy osobami, które nie są stronami procesowymi. Z kolei drugi pogląd opiera się na twierdzeniu, że zapis na sąd polubowny stanowi umowę procesową jako szeroko rozumianą czynność procesową, wywołującą przede wszystkim skutki procesowe. Dwa kolejne stanowiska traktują zapis jako umowę mieszaną (materialno-procesową) lub też umowę *sui generis*. Rozstrzygnięcie w przedmiocie charakteru prawnego zapisu na sąd polubowny ma znaczenie w szczególności w odniesieniu do kwestii rozszerzenia skutków zapisu na następców prawnych. Materialnoprawny charakter zapisu na sąd polubowny stanowi argument uzasadniający twierdzenie o związaniu następców prawnych, w tym cesjonariusza, skutkami zapisu.

Zagadnienia związane z zapisem na sąd polubowny, zamieszczonym w umowie (statucie) spółki handlowej – tzw. klauzulą arbitrażową przez ode-

² Ustawa z 17 listopada 1964 r. (tj. Dz. U. z 2014 r., poz. 121 ze zm.), zwana dalej k.p.c.

³ Por. A. Szumański, *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8*, Warszawa 2015, s. 928 i nast. oraz przywołana tam literatura.

⁴ Por. R. Morek, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis, komentarz do art. 1161 (3.02.2016) oraz przywołana tam literatura.

słanie, również wywołują wiele wątpliwości w praktyce stosowania prawa. W pierwszej kolejności problematyczne okazuje się rozstrzygnięcie, jaki zakres przedmiotowy ma przedmiotowy zapis. Z treści art. 1163 § 1 k.p.c. wynika, że zapis ten wiąże spółkę oraz wspólników. Językowe brzmienie przywołanego przepisu przekonuje, że zapisem tym nie są objęci członkowie organów spółek, tj. członkowie zarządu, rady nadzorczej czy też komisji rewizyjnej. Niewątpliwie zapis obejmuje wszystkich wspólników spółki, także przystępujących do niej poprzez nabycie udziałów czy też akcji. Wydaje się również, że zapis ten wiąże byłych wspólników spółki, którzy pozostają ze spółką w sporze związanym ze stosunkiem spółki⁵.

Wątpliwości budzi także zakres przedmiotowy klauzuli arbitrażowej zawartej w umowie (statucie) spółki handlowej, bowiem pojęcie „spory ze stosunku spółki” jest nieostre. W doktrynie sformułowano szczegółową listę sporów, które powinno się traktować jako spory ze stosunku spółki⁶. Nierozstrzygnięta natomiast pozostaje kwestia, czy powództwo o uchylenie lub też stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (walnego zgromadzenia akcjonariuszy spółki akcyjnej) objęte jest zapisem na sąd polubowny zawartym w umowie (statucie) spółki. W tym zakresie sformułowano w doktrynie co najmniej cztery stanowiska, poczynając od najbardziej skrajnego odmawiającego takiemu powództwu w ogóle zdadności arbitrażowej, poprzez pośrednie formułujące szczególne, dodatkowe wymagania dla zapisu na sąd polubowny, aż po stanowisko opowiadające się za bezwarunkowym uznaniem sporów związanych z zaskarżaniem uchwał jako związanych ze stosunkiem spółki⁷.

Zapis na sąd polubowny zawarty w umowie stron

W literaturze wiele miejsca poświęcono analizie zagadnień związanych z zapisem na sąd polubowny zawartym w umowie (statucie) spółki handlowej. Jednakże należy mieć na uwadze, że spółki handlowe mogą poddawać spory pod rozstrzygnięcie sądu polubownego również na podstawie umów zawieranych z osobami trzecimi. W przypadku takich stosunków prawnych zakres

⁵ Por. A. Jakubecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX, komentarz do art. 1163 (3.02.2016).

⁶ Por. A. Szumański, *System...*, s. 932–933.

⁷ Szerokiej analizy wskazanego zagadnienie dokonał A. Szumański, *System...*, s. 939 i nast.

przedmiotowy zapisu na sąd polubowny musi wynikać z treści umowy, tzn. umowa powinna wskazywać przedmiot sporu lub stosunek prawny, z którego spór wyniknął lub może wyniknąć. Nieprecyzyjne lub też zbyt ogólne określenie przedmiotu zapisu spowoduje jego wadliwość, która skutkować będzie trudnościami w rozstrzygnięciu, czy konkretny spór powinien zostać skierowany do sądu polubownego. Zapis na sąd polubowny może dotyczyć sporu, który już istnieje w momencie dokonywania zapisu, albo też może obejmować spory, które dopiero mogą powstać w przyszłości na tle określonych stosunków prawnych.

Granice podmiotowe zapisu na sąd polubowny zostały przez ustawodawcę określone bardzo ogólnie, bowiem jak wskazuje treść wspomnianego już art. 1161 k.p.c., zapis ten ma wynikać z „umowy stron”. Obowiązujące przepisy nie rozstrzygają w sposób ogólny, kto posiada zdolność do zawarcia umowy o zapis na sąd polubowny. Przyjąć należy więc, że zdolność taka przysługuje każdemu podmiotowi prawa, a więc osobom fizycznym, osobom prawnym oraz jednostkom organizacyjnym niebędącym osobami prawnymi, którym przysługuje zdolność prawna. Zdolność arbitrażową mają zatem w szczególności spółki handlowe, zarówno kapitałowe, jak i osobowe.

Rozszerzenie zakresu podmiotowego skutków zapisu na sąd polubowny

Zapis na sąd polubowny niewątpliwie wiąże strony, które zawarły umowę zawierającą w swej treści klauzulę arbitrażową. Pojawia się jednak pytanie, czy na skutek określonych zdarzeń prawnych skutki zapisu na sąd polubowny mogą zostać rozszerzone na inne osoby⁸. W pierwszej kolejności rozważyć można następstwo prawne pod tytułem ogólnym, czyli dziedziczenie. W literaturze wskazuje się, iż obecnie nie budzi wątpliwości, że w opisanej sytuacji skutki zapisu na sąd polubowny rozszerzają się na następców prawnych⁹. W przypadku przekształceń podmiotowych jednostek organizacyjnych, w tym spółek handlowych, nie mamy do czynienia z sukcesją, lecz z kontynuacją sytuacji prawnej spółki¹⁰. Oznacza to, że w przypadku gdy spółka handlowa ulegnie przekształceniu, zapis na sąd polubowny będzie wiążący dla spółki przekształconej.

⁸ Szerzej por. K. Weitz, *Następstwo prawne a związanie zapisem na sąd polubowny*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011, nr 4, s. 111 i nast.

⁹ Por. R. Morek, *Kodeks...*, kom. do art. 1161 (5.02.2016).

¹⁰ Art. 553 § 1 k.s.h. stanowi, że spółce przekształconej przysługują wszystkie prawa i obowiązki spółki przekształcanej.

W przypadku następstwa pod tytułem szczególnym nie jest możliwe sformułowanie ogólnej reguły dotyczącej skutków takiej sukcesji dla zapisu na sąd polubowny. W odniesieniu do cesji wierzytelności objętej zapisem Sąd Najwyższy w wyroku z 3 września 1998 roku¹¹ zajął stanowisko, że zapis na sąd polubowny odnosi skutek także wobec cesjonariusza¹². W ocenie sądu za takim twierdzeniem przemawia okoliczność, że „w treści zapisu wskazuje się nie określone indywidualnie strony sporu, lecz stosunek prawny lub przedmiot sporu¹³”. Oznacza to, zdaniem sądu, że „w wyniku zapisu oznaczone roszczenia (wierzytelności) uzyskują tę właściwość, iż spory o nie podlegają orzecznictwu sądu polubownego”. W ocenie sądu zatem decydujące znaczenie ma zakres przedmiotowy zapisu (stosunek prawny, z którego wynika), a dopiero w dalszej kolejności tożsamość stron umowy, z której wynika zapis.

W postanowieniu z 7 listopada 2013 roku¹⁴ Sąd Najwyższy podjął próbę sformułowania uniwersalnych przesłanek, których wystąpienie powinno przesądzać o rozszerzeniu zakresu podmiotowego skutków zapisu na sąd polubowny. Zdaniem sądu: „Ocena, czy w konkretnej sytuacji doszło do rozszerzenia granic podmiotowych zapisu, obejmuje ustalenie, czy nastąpiło zdarzenie zdadne do spowodowania następstwa, a zatem czy dany spór objęty jest przedmiotowym zakresem zapisu na sąd polubowny”. Przyjmując takie kryterium, Sąd Najwyższy stwierdził w rozstrzygnięciu wskazanego orzeczenia, że roszczenie regresowe ubezpieczyciela, o którym mowa w art. 828 § 1 k.c.¹⁵, polegające na wejściu ubezpieczyciela w miejsce poszkodowanego w celu realizacji roszczenia przy-

¹¹ I CKN 822/97, OSNC 1999 nr 2, poz. 39, str. 69.

¹² Odmienne stanowisko, krytyczne wobec poglądu SN, wyraził R. Kos, *O związaniu cesjonariusza zapisem na sąd polubowny. Glosa do wyroku SN z dnia 3 września 1998 r.*, I CKN 822/97, „Glosa” 2013, nr 4, s. 36–47; zob. także J. Zrałek, W. Kurowski, *Wpływ przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 3, s. 135 i nast.

¹³ Sąd Najwyższy rozpoznawał sprawę na gruncie ówczesnie obowiązującego art. 698 k.p.c.: „§ 1. Umowa o poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (zapis na sąd polubowny) powinna być sporządzona na piśmie i podpisana przez obie strony.

§ 2. W zapisie na sąd polubowny należy dokładnie oznaczyć przedmiot sporu albo stosunek prawny, z którego spór wynikł lub może wynikać. (...)”.

Treść aktualnie obowiązującego art. 1161 k.p.c. pozwala przyjąć, że pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy zachował aktualność również w obecnym stanie prawnym.

¹⁴ V CSK 545/12, „Legalis”, nr 830543.

¹⁵ Art. 828 § 1 k.c.: Jeżeli nie umówiono się inaczej, z dniem zapłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela roszczenie ubezpieczającego przeciwko osobie trzeciej odpowiedzialnej za szkodę przechodzi z mocy prawa na ubezpieczyciela do wysokości zapłaconego odszkodowania. Jeżeli zakład pokrył tylko część szkody, ubezpieczającemu przysługuje co do pozostałej części pierwszeństwo zaspokojenia przed roszczeniem ubezpieczyciela.

sługującego przeciwko sprawcy szkody, objęte jest zapisem na sąd polubowny zawartym pomiędzy poszkodowanym a sprawcą szkody. Za takim twierdzeniem przemawia, w ocenie sądu, również okoliczność, że do sytuacji prawnej ubezpieczyciela jako następcy prawnego mają zastosowanie przez analogię przepisy o przelewie wierzytelności.

Skutki zapisu na sąd polubowny dla współnika spółki osobowej

Wątpliwości związane z zakresem podmiotowym zapisu na sąd polubowny pojawiają się także w sytuacji, w której zapis na sąd polubowny zawarty jest w umowie, której stroną jest spółka osobowa, na przykład spółka jawna. Zgodnie z treścią art. 22 § 2 kodeksu spółek handlowych¹⁶ „każdy współnik odpowiada za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem solidarnie z pozostałymi współnikami oraz ze spółką, z uwzględnieniem art. 31”. Z kolei art. 31 k.s.h. stanowi, że: „Wierzyciel spółki może prowadzić egzekucję z majątku współnika w przypadku, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna (subsydiarna odpowiedzialność współnika)” (§1), zaś „Przepis § 1 nie stanowi przeszkody do wniesienia powództwa przeciwko współnikowi, zanim egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna” (§ 2). Ze wskazanych regulacji normatywnych wynika, że za zobowiązania spółki jawnej odpowiedzialność solidarną ponoszą jej wspólnicy, a odpowiedzialność ta aktualizuje się w momencie, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna. Odpowiedzialność współników ma charakter subsydiarny, a wspólnicy odpowiadają za cudzy dług. Artykuł 35 k.s.h. rozstrzyga natomiast, że: „Wspólnik pozwany z tytułu odpowiedzialności za zobowiązania spółki może przedstawić wierzycielowi zarzuty przysługujące spółce wobec wierzyciela” (§ 1); ponadto: „Jeżeli zarzut wymaga złożenia oświadczenia woli przez spółkę celem uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli, potrącenia lub w innych podobnych przypadkach, współnik może odmówić zaspokojenia wierzyciela, dopóki spółka nie złoży takiego oświadczenia. Wierzyciel może wyznaczyć spółce dwutygodniowy termin do złożenia oświadczenia woli, po którego bezskutecznym upływie współnik lub wierzyciel może wykonać służące mu uprawnienie” (§ 2).

Pojawia się w związku z tym pytanie, czy wierzyciel spółki jawnej, który zamierza domagać się zaspokojenia swojego roszczenia od współników, zwią-

¹⁶ Ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tj. Dz. U. z 2015 r., poz. 4, ze zm.), zwana dalej k.s.h.

zany jest zapisem na sąd polubowny zawartym w umowie łączącej go ze spółką. W celu odpowiedzi na postawione pytanie, należy zastanowić się, jakie kryteria decydują o tym, że zakres podmiotowy zapisu na sąd polubowny ulega rozszerzeniu. We wskazanych powyżej orzeczeniach Sądu Najwyższego sformułowana została teza, że decydujące znaczenie przypisać należy tożsamości stosunku prawnego czy też tożsamości wierzytelności, której dotyczy zapis. Przyjmując takie kryteria, należałoby stwierdzić, że w przypadku dochodzenia od współników roszczenia przysługującego przeciwko spółce jawnej zachowana jest tożsamość wierzytelności należącej do wierzyciela. Wspólnicy odpowiadają bowiem za dług spółki, a zakres ich zobowiązania jest wyznaczony zakresem zobowiązania spółki. Wierzyciel domaga się zatem zaspokojenia tego samego zobowiązania, tyle że od innej osoby, która odpowiada solidarnie oraz subsydiarnie z pierwszym dłużnikiem, czyli spółką. W konsekwencji należałoby stwierdzić, że zakres podmiotowy zapisu na sąd polubownych ulega rozszerzeniu na współników spółki jawnej.

Odmienne stanowisko w tej kwestii zajął jednak Sąd Najwyższy w uchwale z 13 lipca 2011 roku¹⁷. W orzeczeniu tym sąd ów stwierdził, że wspólnik spółki jawnej nie jest związany zapisem na sąd polubowny zawartym przez spółkę. Sąd sformułował również bardziej ogólną regułę, zgodnie z którą dłużnik solidarny nie jest związany zapisem na sąd polubowny zawartym przez innego dłużnika solidarnego, podobnie jak poręczyciel oraz gwarant. Przy czym sąd wyraził również pogląd, że nabywcę przedsiębiorstwa, o którym mowa w art. 55⁴ k.c.¹⁸, wiąże zapis na sąd polubowny zawarty przed zbyciem przedsiębiorstwa przez zbywcę z jego wierzycielem, obejmujący spory dotyczące zobowiązań związanych z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa.

W ocenie Sądu Najwyższego za takim rozstrzygnięciem przemawiają następujące argumenty. W pierwszej kolejności zauważyć trzeba, że zapis na sąd polubowny jest co do zasady wiążący tylko w stosunku do stron umowy. Wyjątki od tej zasady nie są wyłączone, z uwzględnieniem jednak konstytucyjnej gwarancji prawa do sądu państwowego (art. 45 ust. 1 w związku z art. 175 ust. 1 Konstytucji).

¹⁷ III CZP 36/11, „Biuletyn Sądu Najwyższego 2011”, nr 7.

¹⁸ Art. 55⁴ k.c.: Nabywca przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego jest odpowiedzialny solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa lub gospodarstwa, chyba że w chwili nabycia nie wiedział o tych zobowiązaniach, mimo zachowania należytej staranności. Odpowiedzialność nabywcy ogranicza się do wartości nabytego przedsiębiorstwa lub gospodarstwa według stanu w chwili nabycia, a według cen w chwili zaspokojenia wierzyciela. Odpowiedzialności tej nie można bez zgody wierzyciela wyłączyć ani ograniczyć.

Ponadto solidarność dłużników nie przesądza o związaniu wszystkich zapisem na sąd polubowny dokonany przez jednego dłużnika, bowiem każdy z dłużników ma samodzielny status, co w konsekwencji oznacza, że zapis dokonany przez jednego dłużnika nie może wywoływać skutków wobec pozostałych. Tym samym wspólnik spółki jawnej, który jest osobą trzecią wobec spółki – a spółka jest odrębnym od wspólników podmiotem – również nie będzie związany zapisem na sąd polubowny zawartym przez spółkę. Zdaniem Sądu Najwyższego bez znaczenia dla oceny tej sytuacji pozostaje okoliczność, że na podstawie art. 35 k.s.h. w procesie wspólnik może podnosić zarzuty przysługujące spółce, bowiem przepis ten nie obejmuje zarzutów procesowych.

Sąd Najwyższy dostrzega przy tym, że za rozszerzeniem granic zapisu na wspólnika przemawia przede wszystkim zasada ekonomiki procesowej przejawiająca się w możliwości wytoczenia i prowadzenia jednego powództwa zamiast kilku. Zauważyć trzeba bowiem, że wierzyciel może pozywać spółkę i wspólników łącznie, zgodnie z treścią art. 31 § 2 k.s.h. W przypadku zapisu na sąd polubowny dokonanego przez spółkę wierzyciel nie ma wyboru, bowiem jest związany zapisem w sporze ze spółką. Zmuszony jest zatem wytoczyć dwa odrębne powództwa do różnych sądów – przeciwko spółce do sądu polubownego, a przeciwko wspólnikom do sądu powszechnego. Wspomniany argument nie ma jednak – w ocenie Sądu – decydującego znaczenia.

W ocenie Sądu natomiast skutki zapisu na sąd polubowny ulegają rozszerzeniu na nabywcę przedsiębiorstwa, nabywca przedsiębiorstwa przystępuje bowiem do długu ciężącego na zbywcy, a tym samym znajduje się w identycznej sytuacji prawnej jak dłużnik pierwotny. Decydujące znaczenie, zdaniem Sądu, ma więc okoliczność, że nabywca przedsiębiorstwa staje się stroną stosunku prawnego, który objęty był zapisem na sąd polubowny, w odróżnieniu od wspólnika spółki jawnej, który nie przystępuje do długu, a jedynie ponosi za niego odpowiedzialność.

W związku z powyższym stwierdzić należy, że stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w odniesieniu do rozszerzenia zakresu podmiotowego skutków zapisu na sąd polubowny zawartego przez spółkę jawną nie wydaje się przekonujące. Przede wszystkim Sąd nie przedstawił właściwie żadnych konkretnych argumentów mających przekonywać o jego słuszności. Skupił się w swych rozważaniach na okoliczności, że dłużnik solidarny, jak również wspólnik spółki jawnej, są odrębnymi podmiotami, osobami trzecimi wobec współdłużników. Taka sama konstatacja płynie jednak z oceny pozycji nabywcy wierzytelności

czy też ubezpieczyciela, któremu przysługuje regres wobec sprawcy szkody, a w tych przypadkach Sąd Najwyższy w odrębności podmiotowej nie upatruje przeszkody do rozszerzenia zakresu podmiotowego skutków zapisu na sąd polubowny. Zgodzić należy się z poglądem, że zakres podmiotowy skutków zapisu na sąd polubowny ulega rozszerzeniu na nabywcę przedsiębiorstwa. Przekonuje o tym przede wszystkim okoliczność, że w przypadku zbycia przedsiębiorstwa zachowana pozostaje tożsamość stosunku prawnego objętego zapisem. Taka sama sytuacja występuje jednak również w przypadku odpowiedzialności współnika spółki jawnej za jej zobowiązania.

Przyjmując zatem argumentację przytoczoną w orzeczeniach Sądu Najwyższego dotyczących cesjonariusza oraz ubezpieczyciela, należałoby przyjąć, że zapis na sąd polubowny wiąże również współników spółki jawnej, jeżeli spór objęty jest zapisem w umowie zawartej przez spółkę. Poza względami przedstawionymi powyżej za trafnością takiego rozstrzygnięcia przemawia również wzgląd na bezpieczeństwo obrotu. Przeciętny wierzyciel, który zamierza dochodzić roszczeń wynikających z umowy zawierającej zapis na sąd polubowny, powinien mieć jasność, w jakich przypadkach zapis ten obejmuje również osoby inne niż strony umowy. Przyjęcie zasady, że decydujące znaczenie ma tożsamość stosunku prawnego lub tożsamość wierzytelności, pozwala w sposób nieskomplikowany rozstrzygać o granicach podmiotowych zapisu na sąd polubowny. Przyjmując zaś słuszność rozumowania Sądu Najwyższego wyrażonego w orzeczeniu dotyczącym współników spółki jawnej, należałoby dokonywać wnikliwej i kompleksowej oceny każdego stosunku prawnego, aby rozstrzygnąć, czy granice podmiotowe zapisu rozszerzają się czy też nie. Spowodowałoby to ogromne problemy praktyczne i zniechęcało do zawierania zapisu na sąd polubowny w sytuacji, gdy drugą stroną umowy jest spółka osobowa.

Mając powyższe na uwadze, wydaje się, że należałoby przyjąć jednolite stanowisko co do tego, jakie kryterium ma decydujące znaczenie w odniesieniu do granic podmiotowych zapisu na sąd polubowny. Czy jest to tożsamość stosunku prawnego lub wierzytelności, bez względu na to, czy strony, które dokonały zapisu na sąd polubowny, są jednocześnie stronami procesu, czy też należy dokonać wykładni zawężającej zwrotu „umowy stron” zawartego w treści art. 1161 k.p.c., co oznaczałoby, że tylko strony, które zawarły umowę o zapis na sąd polubowny, są nią związane. W drugim przypadku należałoby jednak konsekwentnie uznać, że każda zmiana podmiotowa powoduje wygaśnięcie zapisu na sąd polubowny, a więc wszyscy następcy prawni, cesjonariusze, nabywcy przed-

siębiorstwa, spadkobiercy nie byłiby związani zapisem, bowiem nie zawierali umowy, z której zapis ten wynika.

Klauzula wykonalności dla wyroku sądu polubownego

Na marginesie przedstawionych rozważań należy wskazać na jeszcze jeden aspekt ewentualnych skutków nierozszerzenia na współników zakresu podmiotowego zapisu na sąd polubowny zawartego przez spółkę. W tym celu trzeba poddać analizie sytuację wierzyciela, który zamierza dochodzić roszczeń przysługujących mu przeciwko spółce osobowej. Zasadniczo w takim przypadku dochodzenie roszczeń możliwe jest w trojaki sposób. W pierwszej kolejności wierzyciel może skierować do sądu powództwo przeciwko spółce, a po zakończeniu postępowania sądowego zainicjować postępowanie egzekucyjne. W przypadku gdy stwierdzona zostanie bezskuteczność egzekucji z majątku spółki, wierzyciel może ponownie wystąpić do sądu z powództwem przeciwko współnikom. Wybierając taką drogę dochodzenia roszczenia, dla wierzyciela nie będzie miało istotnego znaczenia, czy powództwo skieruje do sądu powszechnego czy też polubownego. Wskazany sposób dochodzenia roszczeń jest jednak czasochłonny, kosztowny i najmniej efektywny. Wierzyciel może zatem postąpić inaczej i skorzystać z regulacji określonej w art. 31 § 2 k.s.h., kierując do sądu jednocześnie powództwo przeciwko spółce oraz współnikom. Rozwiązanie takie jest z pewnością tańsze, szybsze oraz zapewne bardziej efektywne. Jednakże wierzyciel nie może skorzystać z takiej możliwości, jeżeli w sporze ze spółką wiąże go zapis na sąd polubowny. W takim przypadku bowiem, przyjmując, że zakres podmiotowy tego zapisu nie rozszerza się na współników spółki, powództwo przeciwko współnikom wierzyciel musi skierować do sądu powszechnego.

Trzeci sposób dochodzenia roszczeń opiera się zaś na instytucji określonej w art. 778¹ k.p.c. Przepis ten przewiduje, że tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko spółce jawnej, spółce partnerskiej, spółce komandytowej¹⁹ lub spółce komandytowo-akcyjnej sąd nadaje klauzulę wykonalności przeciwko współnikowi ponoszącemu odpowiedzialność bez ograniczenia całym swoim majątkiem za zobowiązania spółki, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, jak również wtedy, gdy jest oczywiste, że egzekucja ta będzie

¹⁹ Przepis ten nie znajdzie zastosowania w przypadku dochodzenia roszczeń od komandytariusza w spółce komandytowej, bowiem na podstawie art. 102 k.s.h. jego odpowiedzialność za zobowiązania spółki jest ograniczona.

bezskuteczna. Art. 777 k.p.c. rozstrzyga natomiast, czym jest tytuł egzekucyjny. Zauważyć należy, iż do dnia 2 maja 2012 roku wskazany przepis jako tytuł egzekucyjny wymieniał w punkcie 2²⁰ wyrok sądu polubownego lub ugodę zawartą przed takim sądem. Po zmianie wspomnianego przepisu przyjąć należy, że orzeczenie sądu polubownego nie jest tytułem egzekucyjnym. W konsekwencji wierzyciel, który dysponuje orzeczeniem sądu polubownego wydanym przeciwko spółce osobowej, nie może domagać się nadania na to orzeczenie klauzuli wykonalności przeciwko wspólnikowi. W związku z powyższym należy stwierdzić, że przyjęcie twierdzenia, że granice podmiotowe skutków zapisu na sąd polubowny zawartego przez spółkę osobową nie ulegają rozszerzeniu na jej wspólników, utrudni wierzycielom spółki dochodzenie przysługujących im roszczeń.

Podsumowanie

W praktyce spółek prawa handlowego klauzule arbitrażowe w umowach zawieranych przez spółki umieszczane są ze sporą niepewnością. W przypadku skorzystania z możliwości dokonania zapisu na sąd polubowny spółki oraz ich kontrahenci narażają się bowiem na wiele niedogodności wynikających z wątpliwości związanych z zakresem podmiotowym oraz przedmiotowym zapisu. Należy mieć bowiem na uwadze, że nieprawidłowa interpretacja treści klauzuli arbitrażowej, zarówno w zakresie podmiotowym, jak i przedmiotowym, skutkująca wniesieniem sprawy do sądu powszechnego, może zaowocować podniesieniem przez drugą stronę zarzutu zapisu na sąd polubowny i w konsekwencji odrzuceniem pozwu przez sąd²¹. W celu wyeliminowania mogących pojawić się wątpliwości związanych z zakresem zapisu na sąd polubowny treść klauzuli arbitrażowej powinna być jak najbardziej szczegółowa. Strony dokonując zapisu na sąd polubowny, mogą bowiem rozstrzygnąć w umowie, czy w określonych przypadkach zakres podmiotowy zapisu ulegnie rozszerzeniu na inne osoby. Często jednak decydując się na umieszczenie w umowie zapisu na sąd polubowny, strony, a w szczególności spółki handlowe oraz ich kontrahenci, nie mają świadomości, jakie ewentualnie zagrożenia i wątpliwości mogą się pojawić na tle interpretacji zapisu. Pozostaje wtedy jedynie wykładnia treści zapisu dokonywana w świetle obowiązujących przepisów prawnych, która w wielu wypadkach nie prowadzi do jednoznacznych rezultatów.

²⁰ Punkt ten został uchylony przez art. 1 pkt 81 lit. a) tiret pierwszy ustawy z 16 września 2011 r. (Dz. U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381) zmieniającej k.p.c. z dniem 3 maja 2012 r.

²¹ Na podstawie art. 1165 § 1 k.p.c.

Literatura

- Jakubecki A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX, komentarz do art. 1163.
- Kos R., *O związaniu cesjonariusza zapisem na sąd polubowny. Glosa do wyroku SN z dnia 3 września 1998 r., I CKN 822/97*, „Glosa” 2013, nr 4.
- Morek R., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis, komentarz do art. 1161.
- Szumański A., *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8*, Warszawa 2015.
- Weitz K., *Następstwo prawne a związanie zapisem na sąd polubowny*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2011, nr 4.
- Zrałek J., Kurowski W., *Wpływ przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 3.

OBJECTIVE SCOPE OF AN ARBITRATION CLAUSE SITUATED IN THE AGREEMENT CONCLUDED BY A PARTNERSHIP

In the course of the company's operations submitting a dispute for settlement to an arbitration court may occur in the following two circumstances. Firstly, the parties may conclude an agreement specifying the matter at issue or the legal relationship from which a dispute arose or could arise. Secondly, an arbitration clause in the articles of association of a commercial company concerning disputes arising from company relationships is binding on the company and its shareholders. Problems connected with the issue statutory arbitration clause has been detailed analyzed in the literature. However interpretational doubts occur also in connection with objective and subjective scope of arbitration clause situated in the agreement concluded by a company.

In this paper had been made an attempt to analyze cases in which the objective scope of an arbitration clause expands, in particular to answer a question whether arbitration clause situated in the agreement concluded by a company extends and includes the members of a company who held responsibility for the company's assets.

Keywords: arbitration clause, commercial company, articles of association, legal successor